

DĚJINY PŘEKLADU

VÍTEJTE!

TOMÁŠ SVOBODA

**VÝZKUM DĚJIN PŘEKLADU
V RÁMCI ČESKOSLOVENSKÉ
(A SVĚTOVÉ) TRANSLATOLOGIE**

TOMÁŠ SVOBODA

OSNOVA

- *I.) Úvod*
 - Proč dějiny překladu?
-

OSNOVA

- *II.) Metoda práce v DP: obecně a konkrétně*
 - teoretická východiska (vývoj translatologie)
 - teoretické zpracování - Levého pojetí
 - Popovičův projekt dějin překladu
 - oblasti výzkumu
 - metody výzkumu
 - translatologická analýza v oblasti DP

OSNOVA

- *III.) Dějiny českého překladu*
 - čtyři soustavná pojednání o dějinách českého překladu
 - potřeba zpracování **vývojových tendencí** českého překladu od dob nejstarších po současnost (*Vizualizace vývoje české překladové normy – překlady ve směru DE-CS*)
 - příklady témat zpracovaných jako dipl. práce v ÚTRL

OSNOVA

- *I.) Úvod*
 - Proč dějiny překladu?

Teorie a dějiny překladu .

Překladatelský proces a technika překladatelské práce. Význam a jazyková forma; výrazové prostředky motivované jazykově a umělecky. Ochuzování jazyka překladu a jeho příčiny. Překládání jednotlivých složek díla: slovo, věta, rytmus prózy, básnický obraz, název kapitoly a knihy, dialog. Zvláštní požadavky dramatického překladu: mluvnost, sepětí s jevištní akcí a pod. Básnický překlad: převod verše mezi různými prosodickými systémy, různá hodnota těchto prosodických prostředků ve dvou jazycích. Souhrnná formulace ~~XXXXXXXX~~ ^{požadavků} uměleckého mistrovství v tomto typu literatury jako základ pro metodologii překladatelské estetiky.

Překlad uměleckých složek budovaných na jazyku /charakterizační jméno, slovní hříčka, dialekt a pod./, a závislých na době a prostředí originálu /archaisace, bytové výrazy, historické narážky/. Zachovávání stylu originálu a nár. specifčnosti. Překlad a originál, ekvivalence, adaptace. Závislost překladatelské metody na ~~XXXXXXXX~~ celkovém charakteru překládaného textu. Zření k celku díla. Souhrnný pohled na zákonitosti překladatelské věrnosti. Vývoj překladatelských metod. ~~XXXXXXXXXX~~ Římská teorie překladu, středověk, humanistické překlady, metoda klasicistická a romantická. Hlavní překladatelské generace v nové české literatuře: obrozenci, romantikové, májovci, lumírovci, okruh kolem Mod. revue, generace Ot. Fischera. Vývoj marxistické teorie překladu: revoluční demokraté, klasikové m.l., Stalinovy stati. Rozbor vývojových tendencí jako základ pro historické chápání jednotlivých teoretických pojmů i pracovních metod. Výběr děl pro překlad.

Učební cíl: umožnit posluchačům překladatelského studia vědecký pohled na problematiku oboru, seznámit je s dosevadními výsledky bádání a tím jim dát metodologickou výzbroj pro samostatné řešení obtížnějších otázek jejich budoucí překladatelské nebo nakladatelské praxe.

Teorie a dějiny překladu

Překladatelský proces a technika překladatelské práce. Význam a jazyková forma; výrazové prostředky motivované jazykově a umělecky. Ochuzování jazyka překladu a jeho příčiny. Překládání jednotlivých složek díla: slovo, věta, rytmus prózy, básnický obraz, název kapitoly a knihy, dialog. Zvláštní požadavky dramatického překladu: mluvnost, sepětí s jevištní akcí a pod. Básnický překlad: převod verše mezi různými prosodickými systémy, různá hodnota těchto prosodických prostředků ve dvou jazycích. Souhrnná formulace ~~XXXXXXXX~~ ^{požadavků} uměleckého mistrovství v tomto typu literatury jako základ pro metodologii překladatelské estetiky.

Překlad uměleckých složek budovaných na jazyku /charakterizační jméno, slovní hříčka, dialekt a pod./, a závislých na době a prostředí originálu /archaisace, bytové výrazy, historické narážky/. Zachování stylu originálu a nár. specifčnosti. Překlad a originál, ekvivalence, adaptace. Závislost překladatelské metody na ~~XXXXXXXX~~ celkovém charakteru překládaného textu. Zření k celku díla. Souhrnný pohled na zákonitosti překladatelské věrnosti. Vývoj překladatelských metod. ~~XXXXXXXXXX~~ Římská teorie překladu, středověk, humanistické překlady, metoda klasicistická a romantická. Hlavní překladatelské generace v nové české literatuře: obrozenci, romantikové, májovci, lumírovci, okruh kolem Mod. revue, generace Ot. Fischera. Vývoj marxistické teorie překladu: revoluční demokraté, klasikové m.l., Stalinovy stati. Rozbor vývojových tendencí jako základ pro historické chápání jednotlivých teoretických pojmů i pracovních metod. Výběr děl pro překlad.

Učební cíl: umožnit posluchačům překladatelského studia vědecký pohled na problematiku oboru, seznámit je s dosevadními výsledky bádání a tím jim dát metodologickou výzbroj pro samostatné řešení obtížnějších otázek jejich budoucí překladatelské nebo nakladatelské praxe.

PROČ DĚJINY PŘEKLADU?

- Překládová literatura tvoří velký podíl (cca 40 %) z celkové publikační produkce.
- **Svaz českých knihkupců a nakladatelů: Zpráva o českém knižním trhu 2019/2020:**
15 100 titulů s vročením 2019
- *„Český knižní trh má importní charakter. Do ČR jsou dováženy knihy připravené a vytištěné v zahraničí, zejména však jsou importovány autorské licence. V r. 2019 bylo z cizích jazyků přeloženo 39 % všech zpracovaných titulů. Poměr překladů vůči původní literatuře je víceméně stabilní, oproti roku 2018 klesl o necelé 1 procento.“*

PROČ DĚJINY PŘEKLADU?

- **příspěvek k poznání v těchto oblastech:**
 - literární historie
 - komparatistika
 - vývoj estetických norem
 - vývoj kultury
 - mezikulturní vztahy
 - ...
 - **mezinárodní srovnání**
 - **historie oboru (= > identita oboru)**
 - ...
-

OSNOVA

- *II.) Metoda práce v DP: obecně a konkrétně*
 - teoretická východiska (vývoj translatologie)
 - teoretické zpracování - Levého pojetí
 - Popovičův projekt dějin překladu
 - oblasti výzkumu
 - metody výzkumu
 - translatologická analýza v oblasti DP
-

OSNOVA

- *II.) Metoda práce v DP: obecně a konkrétně*
 - teoretická východiska (vývoj translatologie)
 - **teoretické zpracování - Levého pojetí**
 - **Popovičův projekt dějin překladu**
 - **oblasti výzkumu**
 - **metody výzkumu**
 - **translatologická analýza v oblasti DP**

ČS teorie

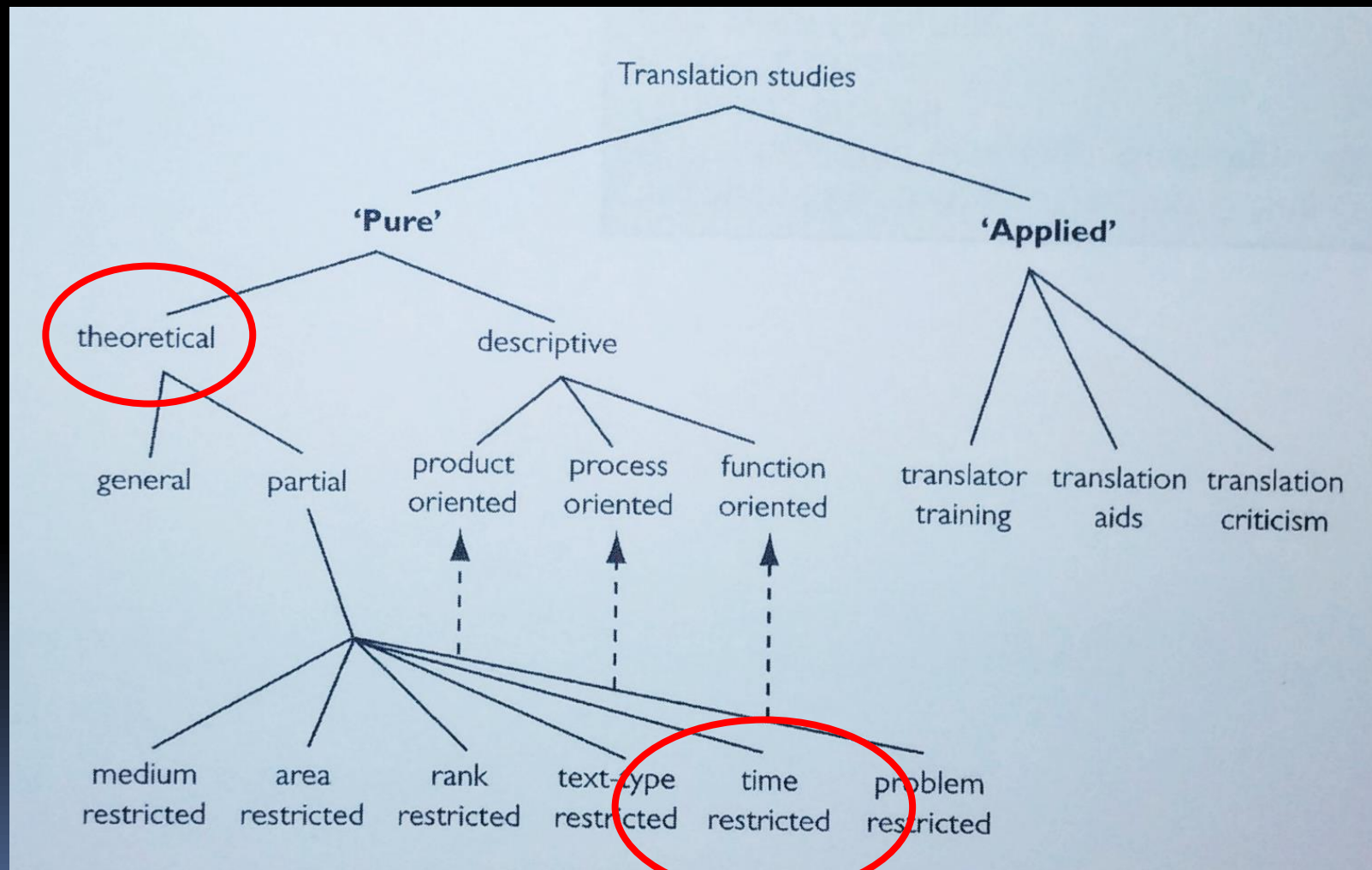
(kontextové informace)

- Levý, Popovič (Ďurišin)
 - pražský strukturalismus
 - lingvistika + literární věda, literární historie
 - diachronie + synchronie
-

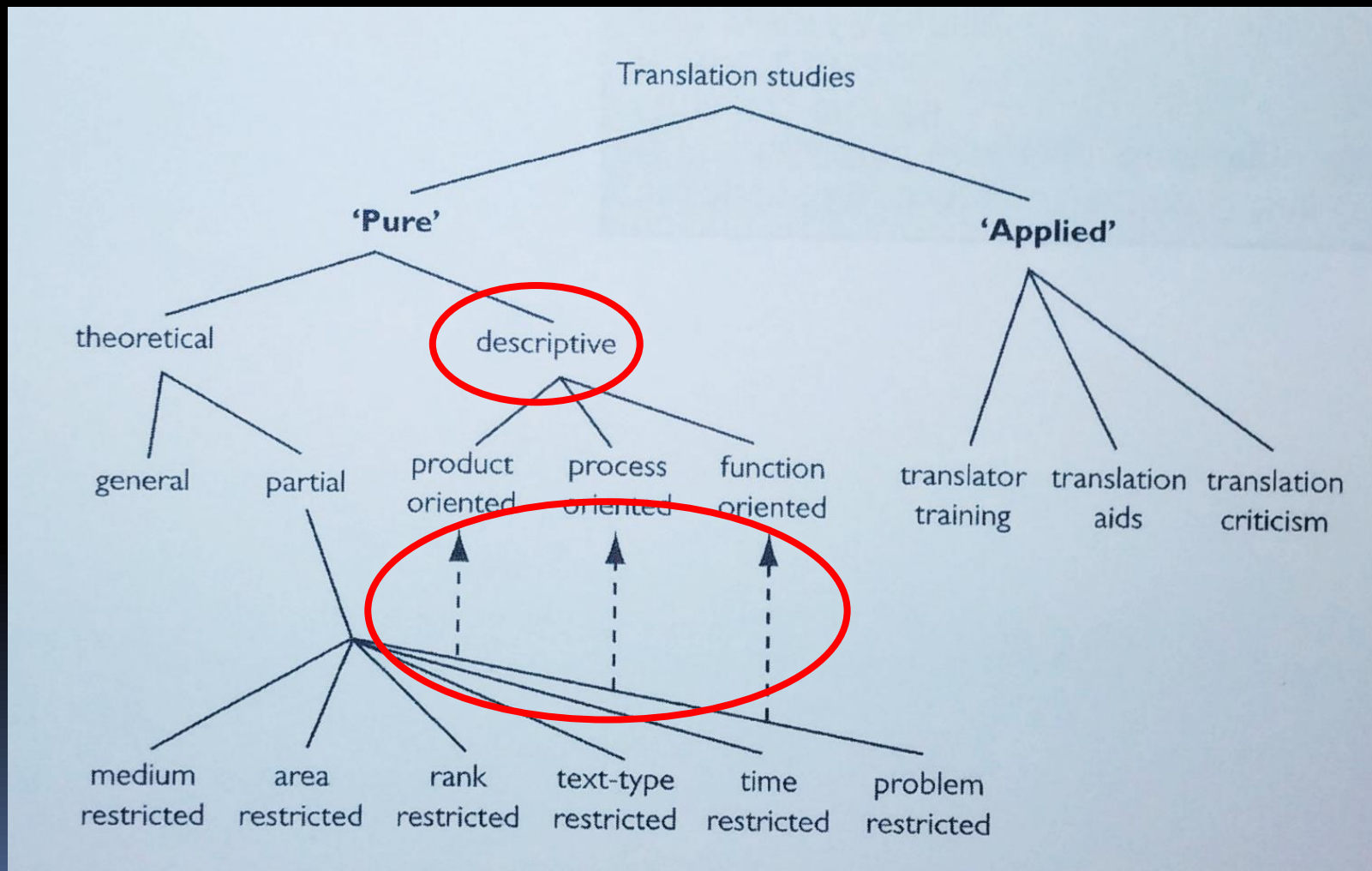
Miřníky TS

(kontextové informace)

- 70. léta 20. st.: pragmatický obrat
- 80 . léta 20. st.: kulturní obrat (Bassnett/Lefevere)
- 1990 Polysystem Theory (I. Even-Zohar)
- 90 . léta 20. st.: Manipulation School (Hermans, T. (ed.) (1985) *The Manipulation of Literature: Studies in Literary Translation*; Lefevere, A. Bassnett, S. (1990) eds. *Translation, History and Culture*; Lefevere, A. (1992) *Translation, Rewriting, and the Manipulation of Literary Fame*; Lefevere, S. Bassnett (1998) *Constructing cultures: essays on literary translation*)
- 1995: Descriptive Translation Studies (Toury, Gideon: *Descriptive Translation Studies and beyond*)
- 2005: sociologický obrat (A. Pym)
- empirický, globalizace, technologický...

James Holmes , 1972, The Name and Nature of Translation Studies

James Holmes , 1972, The Name and Nature of Translation Studies

OSNOVA

- *II.) Metoda práce v DP: obecně a konkrétně*
 - **teoretická východiska (vývoj translatologie)**
 - **teoretické zpracování - Levého pojetí**
 - **Popovičův projekt dějin překladu**
 - **oblasti výzkumu**
 - **metody výzkumu**
 - **translatologická analýza v oblasti DP**

Přístup J. Levého v souvislosti s DP

LEVÝ, Jiří: K práci v dějinách českého překladu.
In: Světová literatura, roč. II, č. 4, 1957.

↔ LEVÝ 1957 (České teorie překladu)

→ LEVÝ 1963 (Umění překladu)

Důležitý koncept: normy, normény

Přístup J. Levého v souvislosti s DP

Kritika A. Popoviče (po 18 letech):

„Pod teóriou prekladu sa tu myslí sformulovaná poetika prekladateľa, dobový materiál, z ktorého možno dedukovať názory na preklad a čiastočne sondy, ktoré odkrývali metódu prekladania – koncepciu prekladateľa. Skúmanie poetiky prekladu autor obmedzil na hranice použiteľnosti pre zovšeobecnenie názorov na preklad. Skúmanie prekladu zostalo mimo rámca historickej poetiky. Levého prácu možno teda charakterizovať ako pokus o dejiny prekladu na rovině čisto abstraktnej teórie, a nie poznanej praxe.“

(Popovič 1975, 15, kurz. T. S.)

Přístup J. Levého v souvislosti s DP

Kritika A. Popoviče (po 18 letech):

„Pod teóriou prekladu sa tu myslí sformulovaná poetika prekladateľa, dobový materiál, z ktorého možno dedukovať názory na preklad a čiastočne sondy, ktoré odkrývali metódu prekladania – koncepciu prekladateľa. **Skúmanie poetiky prekladu autor obmedzil na hranice použiteľnosti pre zovšeobecnenie názorov na preklad. Skúmanie prekladu zostalo mimo rámca historickej poetiky.** Levého prácu možno teda charakterizovať ako **pokus o dejiny prekladu** na rovině čisto abstraktnej teórie, a nie poznanej praxe.“

(Popovič 1975, 15, kurz. T. S.)

Přístup J. Levého v souvislosti s DP

LEVÝ 1957 (České theorie překladu)

„Zdůrazňujeme, že naše studie nechce podat dějiny českého překladu, ale jen dějiny teoretického myšlení o překladu a jeho uměleckých prostředků.“ (Levý 1957: 5)

Přístup J. Levého v souvislosti s DP

LEVÝ 1957 (České theorie překladu)

„Zdůrazňujeme, že naše studie **nechce podat dějiny českého překladu**, ale jen dějiny teoretického myšlení o překladu a jeho uměleckých prostředků.“ (Levý 1957: 5)

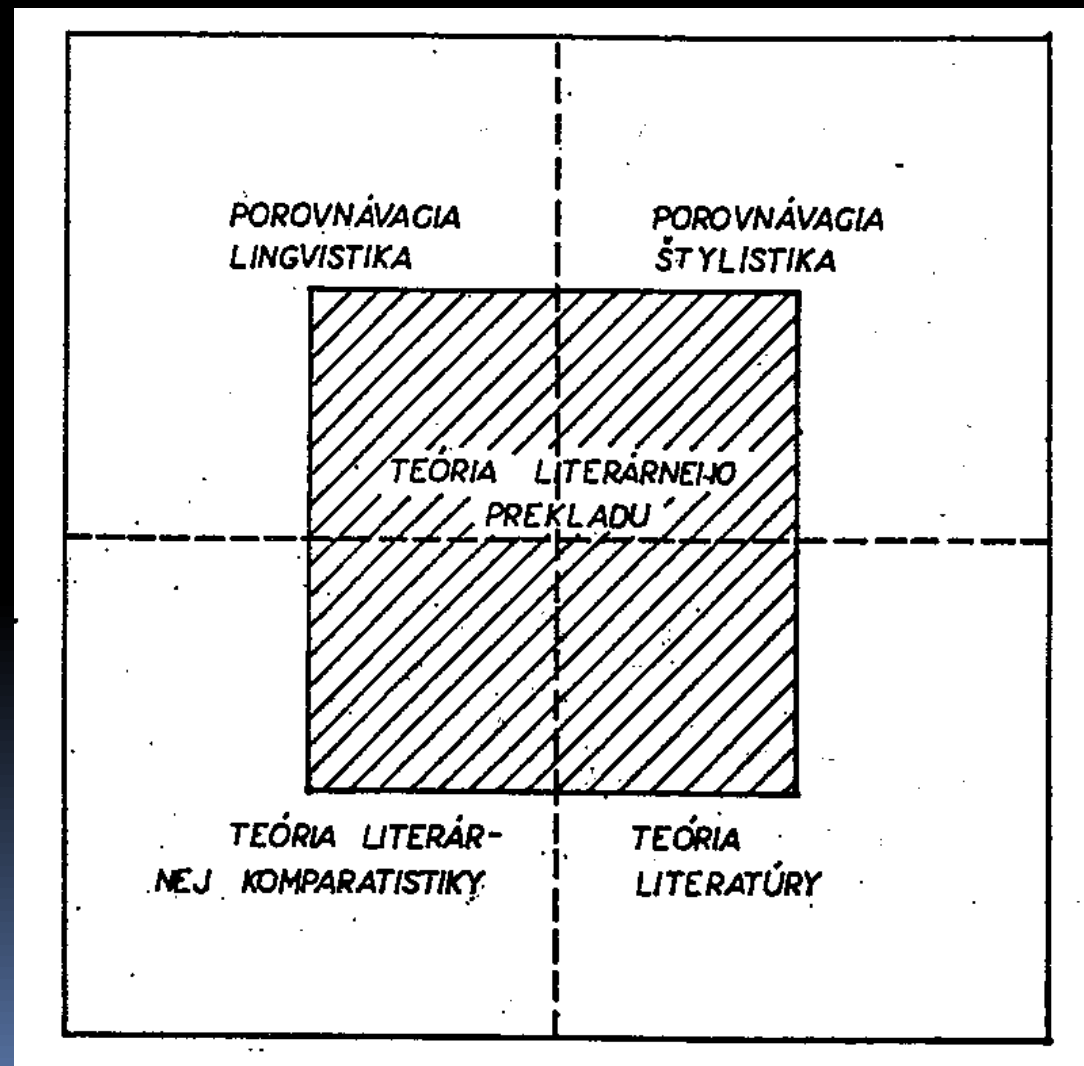
OSNOVA

- *Il.) Metoda práce v DP: obecně a konkrétně*
 - teoretická východiska (vývoj translatologie)
 - teoretické zpracování - Levého pojetí
 - Popovičův projekt dějin překladu
 - oblasti výzkumu
 - metody výzkumu
 - translatologická analýza v oblasti DP

Popovič 1975

(kontextové informácie)

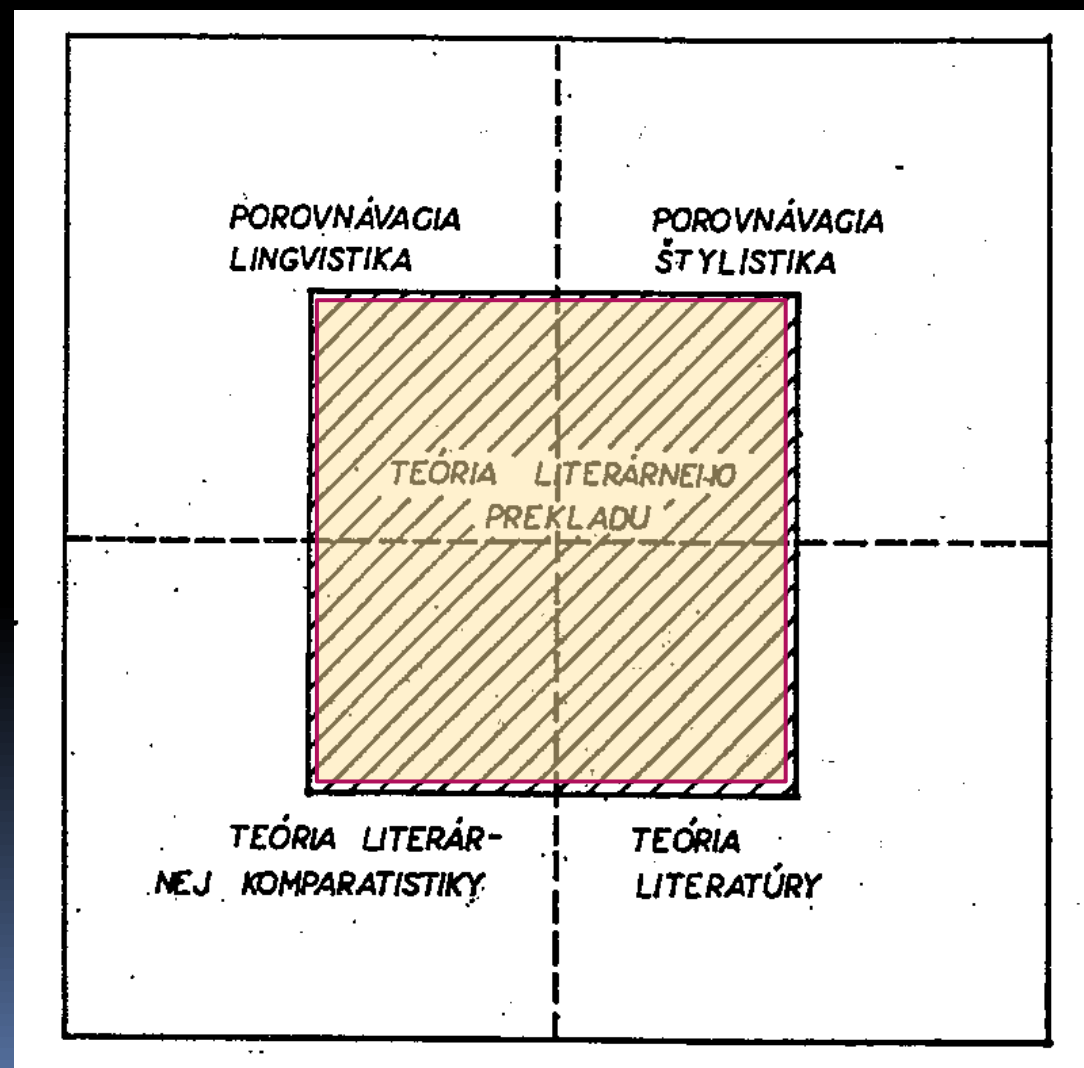
Teória umeleckého prekladu

Popovič 1975

(kontextové informácie)

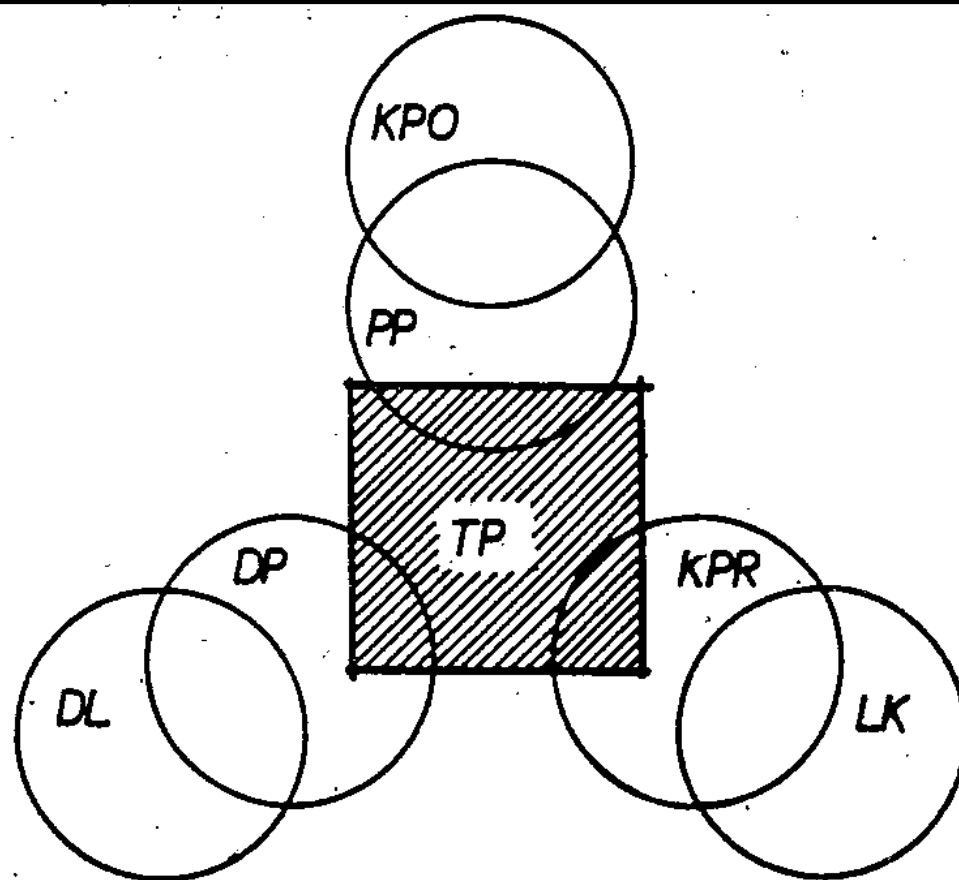
Teória umeleckého prekladu

Popovič 1975

(kontextové informácie)

Teória umeleckého prekladu

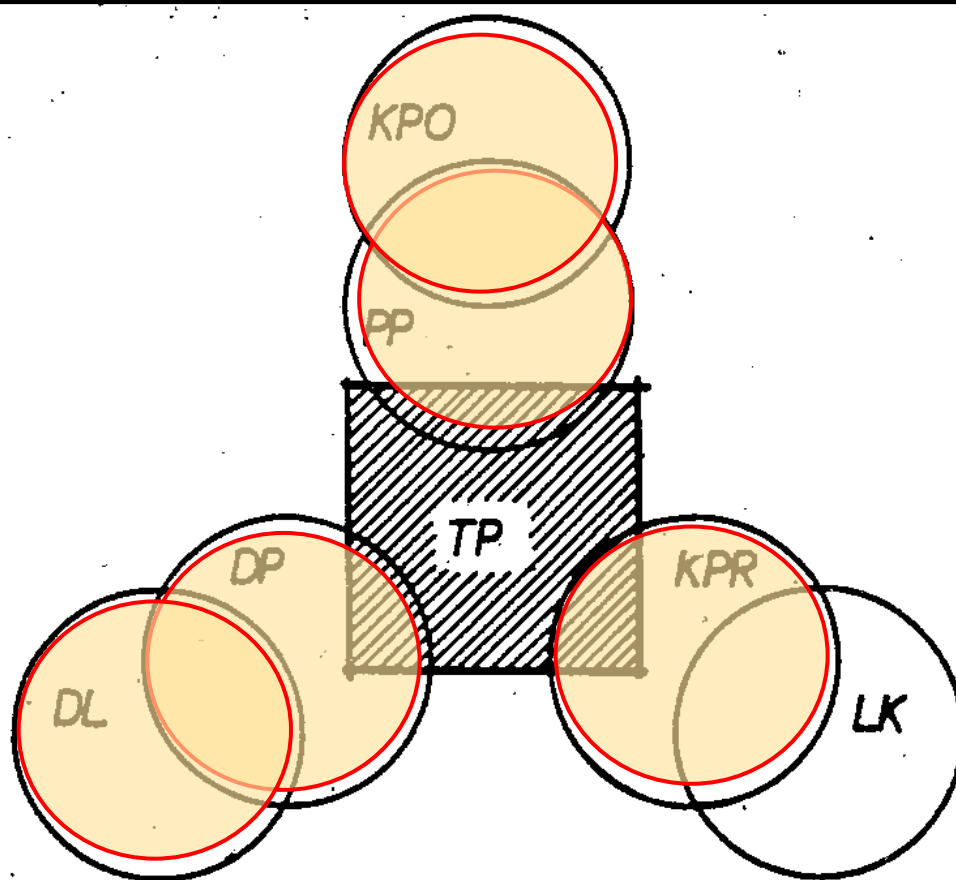

TP = teória prekladu, DP = dejiny prekladu, DL = dejiny literatúry, KPR = kritika prekladu, LK = literárna kritika, PP = praxeológia prekladu, KPO = kultúrna politika

Popovič 1975

(kontextové informácie)

Teória umeleckého prekladu

TP = teória prekladu, DP = dejiny prekladu, DL = dejiny literatúry, KPR = kritika prekladu, LK = literárna kritika, PP = praxeológia prekladu, KPO = kultúrna politika

Popovič 1975

- A. Prípravné práce k dejinám prekladateľstva.
 - 1. Bibliografický súpis prekladov.

Štatistika rukopisných, časopiseckých a knižných prekladov (a jej vyhodnotenie podľa literárnych druhov autorov, literatúr, epoch).
 - 2. Bibliografia prekladateľov — Slovník národných prekladateľov.

Diferenciácia prekladateľstva:
a) spisovateľ a prekladateľ v jednej osobe,
b) prekladateľ-špecialista.
- B. Praxeológia prekladu. Vonkajšie podmienky a kultúrno-spoločenské predpoklady prekladateľskej činnosti.
- C. Vývoj prekladateľských metód.
 - 1. Prekladateľský program.
 - 2. Dejiny prekladateľských metód podľa jednotlivých období.
 - a) Sformulovaná poetika prekladu.
 - b) Poetika prekladu (Proces a text). Vzťah: originál ↔ preklad, vzťah preklad ↔ preklad.
- D. Úloha prekladu v literárnom vývoji.
 - 1. Preklad v kontexte pôvodnej tvorby.
 - a) Slohové postupy prijímajúcej literatúry v preklade a naopak.
 - b) Žánrový aspekt literatúry a preklad.
- E. Funkcie prekladu v literárnom živote.
 - 1. Preklad ako fakt medziliterárnej komunikácie.
 - 2. Preklad v systéme metaliteratúry — literárneho vzdelania.
 - 3. Preklad v kontextoch literatúry, filozofie, kultúry, a podobne.
- F. Typológia národného prekladu v jednotlivých obdobiach v porovnaní s inými literatúrami.

Popovič 1975

A. Prípravné práce k dejinám prekladateľstva.

1. Bibliografický súpis prekladov.

Štatistika rukopisných, časopiseckých a knižných prekladov (a jej vyhodnotenie podľa literárnych druhov autorov, literatúr, epoch).

2. Bibliografia prekladateľov — Slovník národných prekladateľov.

Diferenciácia prekladateľstva:

a) spisovateľ a prekladateľ v jednej osobe,

b) prekladateľ-špecialista.

B. Praxeológia prekladu. Vonkajšie podmienky a kultúrno-spoločenské predpoklady prekladateľskej činnosti.

C. Vývoj prekladateľských metód.

1. Prekladateľský program.

2. Dejiny prekladateľských metód podľa jednotlivých období.

a) Sformulovaná poetika prekladu.

b) Poetika prekladu (Proces a text). Vzťah: originál ↔ preklad, vzťah preklad ↔ preklad.

D. Úloha prekladu v literárnom vývoji.

1. Preklad v kontexte pôvodnej tvorby.

a) Slohové postupy prijímajúcej literatúry v preklade a naopak.

b) Žánrový aspekt literatúry a preklad.

E. Funkcie prekladu v literárnom živote.

1. Preklad ako fakt medziliterárnej komunikácie.

2. Preklad v systéme metaliteratúry — literárneho vzdelania.

3. Preklad v kontextoch literatúry, filozofie, kultúry, a podobne.

F. Typológia národného prekladu v jednotlivých obdobiach v porovnaní s inými literatúrami.

Konkrétní příklad: „překladačský program“

- = výběrová fáze překladačského procesu
 - mělo vliv na překladačskou metodu?
 - jaký cíl sledoval překladač
 - podněty, motivy na straně překladače
 - vnější (např. existenční)
 - vnitřní (proč volba daného autora...)
 - prameny: korespondence, memoáry, dobové recenze, sekund. literatura
 - jak výběr souvisí s dobovým stavem literatury, žánrů
-

OSNOVA

- *II.) Metoda práce v DP: obecně a konkrétně*
 - teoretická východiska (vývoj translatologie)
 - teoretické zpracování - Levého pojetí
 - Popovičův projekt dějin překladu
 - oblasti výzkumu
 - metody výzkumu
 - translatologická analýza v oblasti DP

Oblasti výzkumu

- 1) **Direkcionalita**
 - překlady do/z češtiny
- 2) **Temporální vymezení**
 - DP v určitém období
- 3) **Dějiny žánru či tematické oblasti**
 - dějiny překladu dramatu
 - dějiny odborného překladu
- 4) **Kdo?**
 - překladatelé (tzv. „mikrohistorický přístup“)
- 5) **Co? Co ne?**
 - co se (ne)překládalo

Oblasti výzkumu

5) Proč?

- záměr

6) Jak?

- TA

7) Recepce

- překladů
- „Wirkungsgeschichte“
- zastarávání, změna funkce překl. textu

8) Dějiny institucí

- překl. instituce
- uskupení překladatelů

OSNOVA

- *II.) Metoda práce v DP: obecně a konkrétně*
 - teoretická východiska (vývoj translatologie)
 - teoretické zpracování - Levého pojetí
 - Popovičův projekt dějin překladu
 - oblasti výzkumu
 - metody výzkumu
 - translatologická analýza v oblasti DP

Metody výzkumu

- 1) rešeršní práce
- 2) translatologická analýza
- 3) orální historie

- 1) přísně deskriptivní přístup (exaktní)
 - 2) hermeneutický přístup
-

OSNOVA

- *II.) Metoda práce v DP: obecně a konkrétně*
 - teoretická východiska (vývoj translatologie)
 - teoretické zpracování - Levého pojetí
 - Popovičův projekt dějin překladu
 - oblasti výzkumu
 - metody výzkumu
 - translatologická analýza v oblasti DP

Modely kritiky překladu / translatologické analýzy

- Levý 63 = užší pohled
 - Levý mimo '63 = širší pohled
 - Popovič
-

Přístup J. Levého: Kritika překladu v souvislosti s DP

Soustavné zpracování:

**Svoboda, Tomáš: „Model translatologické analýzy
podle Jiřího Levého“**

In: Vega Cernuda, M.A., P. Mračková Vavroušová, P. Martino-Alba y M. J. Cuenca Drouhard: Hispanística y traductología: dos pasiones. Jana Kralova in honorem, Madrid: OMMPRESS, col. Traducción / MHISTRAD, no. 12, 2021, pp. 181-202.

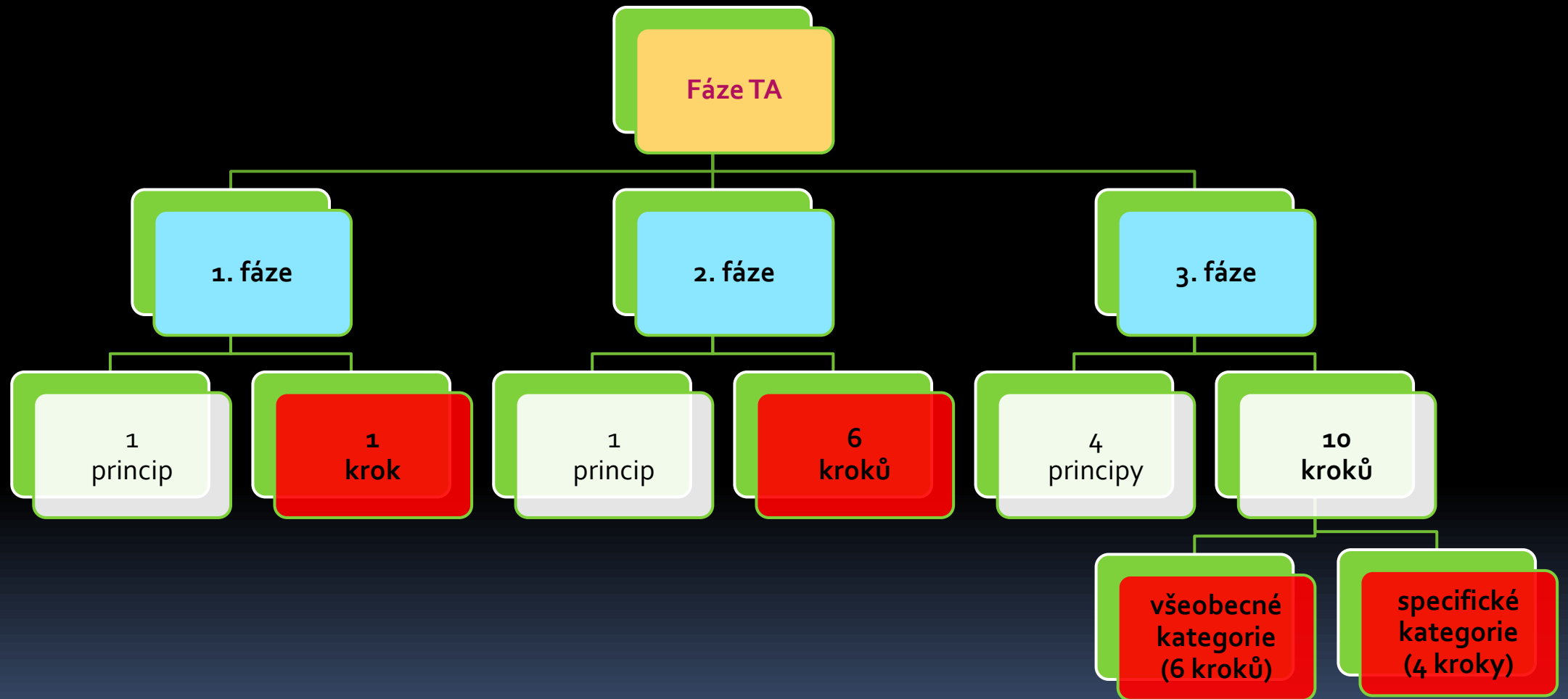

Přístup J. Levého k TA

10 principů KP:

- i) Pro Levého je téma KP velmi **důležité**
- ii) KP se podle Levého dotýká **umění**
- iii) Levý uvažuje o KP zejména v **kontextu (literárně)historickém**
- iv) Přístup Levého ke KP je **novátorský**
- v) Levý **neprezentuje „model“** kritiky překladu
- vi) Levého názory na KP **lze odvodit** z jeho díla i **nepřímo**
- vii) KP **není triviální** a měla by **být exaktní**
- viii) KP má **normativní a historické ukotvení**
- ix) KP by neměla být jen **negativní**
- x) KP by měla být **konstruktivní**

Přístup J. Levého k TA

Přístup J. Levého k TA

TA: hodnocení postupů

- substituce
- kompenzace
(které vedou k ...:)
 - intelektualizace
 - nivelizace

Popovič (TA) (kontextové informace)

Co se zjišťuje

- **1) Překladatelská metoda**
 - **2) Vývojové hledisko**
-

Popovič (TA) (kontextové informace)

Co se zjišťuje

1) Překladatelská metoda

- **Postoj překladatele k předloze
(vč. zformulované poetiky)**
 - **Pracovní postupy (realizace)**
-

Popovič (TA)

(kontextové informace)

Co se zjišťuje

2) Vývojové hledisko

- Zjištění a interpretace posunů
- Překladatelská metoda = systém dle skupin posunů stejného charakteru, tendence v posunech
- Zhodnocení z hlediska
 - vývoje překladatelských metod
 - vývoje literární struktury

Popovič: metoda TA (kontextové informace)

- Výběr mezi texty: reprezentativní text
- Ve sbírce: reprezentativní báseň
- Rozsáhlé epické dílo: začátek, konec
- Metoda hloubkové stylistické sondáže

OSNOVA

- *I.) Úvod*
 - Proč dějiny překladu?

OSNOVA

- *II.) Metoda práce v DP: obecně a konkrétně*
 - teoretická východiska (vývoj translatologie)
 - teoretické zpracování - Levého pojetí
 - Popovičův projekt dějin překladu
 - oblasti výzkumu
 - metody výzkumu
 - translatologická analýza v oblasti DP

OSNOVA

- *III.) Dějiny českého překladu*
 - čtyři soustavná pojednání o dějinách českého překladu
 - potřeba zpracování vývojových tendencí českého překladu od dob nejstarších po současnost (*Vizualizace vývoje české překladové normy – překlady ve směru DE-CS*)
 - příklady témat zpracovaných jako dipl. práce v ÚTRL

OSNOVA

- *III.) Dějiny českého překladu*
 - čtyři soustavná pojednání o dějinách českého překladu
 - potřeba zpracování vývojových tendencí českého překladu od dob nejstarších po současnost (*Vizualizace vývoje české překladové normy – překlady ve směru DE-CS*)
 - příklady témat zpracovaných jako dipl. práce v ÚTRL

OSNOVA

- *III.) Dějiny českého překladu*
 - čtyři soustavná pojednání o dějinách českého překladu
 - potřeba zpracování vývojových tendencí českého překladu od dob nejstarších po současnost
(Vizualizace vývoje české překladové normy – překlady ve směru DE-CS)
 - příklady témat zpracovaných jako dipl. práce v ÚTRL

POZNÁMKY NA ÚVOD

- „*Dějiny českého překladu*“
 - „syntéza“: Dějiny českého překladu (≠ Levý 1957)
 - potřeba zpracování vývojových tendencí českého překladu od dob nejstarších po současnost na základě materiálových studií (*vizualizace, viz dále*)
 - téměř chybí zpracování dějin odborného překladu

Souhrnná pojednání k dějinám (staršího) českého překladu

- J. Levý: *České teorie překladu* (v r. 1957; znovu vydáno v r. 1996 – LEVÝ 1996)
 - B. Ilek: *Minulost a současnost českého překladu* (ILEK 1982, in: PŘEKLAD V ČESKOSLOVENSKU 1982; vyšlo v témže roce také v anglickém překladu: *Translation in Czechoslovakia*)
-

Souhrnná pojednání k dějinám (staršího) českého překladu

- Z. Kufnerová, E. Osers: heslo *Czech tradition*
(in: ROUTLEDGE ENCYCLOPEDIA OF
TRANSLATION STUDIES 1998)
 - Sborník *Kapitoly z dějin českého překladu*
(2002, vyd. M. Hrala), především studie
Jindřicha Veselého, *Český překlad od
středověku do národního obrození*
-

OSNOVA

- *III.) Dějiny českého překladu*
 - čtyři soustavná pojednání o dějinách českého překladu
 - potřeba zpracování vývojových tendencí českého překladu od dob nejstarších po současnost
(Vizualizace vývoje české překladové normy – překlady ve směru DE-CS)
 - příklady témat zpracovaných jako dipl. práce v ÚTRL

Vizualizace vývoje české překladové normy

VIZUALIZACE VÝVOJE ČESKÉ PŘEKLADOVÉ NORMY – překlady ve směru DE-CS								
1848 1870 1900 1918 1938 1948 1968 1989								
Periodizace	1840 - 1869 Májovci	1870 – 1899 Lumírovci A) J. Vrchlický B) J. V. Sládek Ruchovci	1900 - 1914	1918 – 1938 První republika	Protectorát ¹ 1938 - 1945	1948-1989		
Tematické oblasti						1948-1955	(dodatečné rozdělení, není ve zdroj. lit.)	1989- Sametová revoluce - současnost
REDAKČNÍ ÚPRAVY								
IDEOLOGICKÉ ASPEKTY								
Celková strategie: VOLNÝ PŘEKLAD ²		A) forma	1911 *srušení překladačské Moderna			konzervativismus v 50. letech	poezie	SWDFT (o gulagu, vyšlo po 1989)
Strategie EXPLICITACE		B) obsah						
Konkrétně: vysvětlivky	pod čarou					+ vnitřní		SWDFT: menší deficit u č. čtenáře
STYLISTIKA (např. intenzifikace)	stylistické ekvivalenty	Ruchovci- dodržování stylistiky	exotizace					
Jiné JAZYKOVÉ kategorie (např.			lex.: novotvary, archaismy					

OSNOVA

- *III.) Dějiny českého překladu*
 - čtyři soustavná pojednání o dějinách českého překladu
 - potřeba zpracování vývojových tendencí českého překladu od dob nejstarších po současnost (Vizualizace vývoje české překladové normy – překlady ve směru DE-CS)
 - příklady témat zpracovaných jako dipl. práce v ÚTRL

Diplomové práce v ÚTRL k DP

- Dva překlady //díla//
 - Překlad //díla// od //překladaatele//
 - Fischerova škola
 - Pavel Eisner
 - Spolková činnost překladatelů ve 2. polovině 20. stol.
 - Dějiny JTP
 - Překlad a samizdat
-